Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

Mijn Cyberrijbewijs

VAN KENNIS, VIA INZICHT, NAAR GEDRAG!

Een lessenreeks over digitale weerbaarheid voor

GROEP 7 EN 8

Via een film maakt jouw klas kennis met middelbare scholieren die voor straf online moeten nablijven. De jongeren begrijpen niet waarom. Wat is er aan de hand? De film gaat over een digitaal misdrijf dat heeft plaatsgevonden en waar de jongeren een rol in spelen. Maar hoe zit het precies? Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Jouw klas gaat op zoek naar het 'hoe' en het 'waarom'.

In de les werk je naast kennisoverdracht aan het verwerven van inzicht in het handelen in een digitale omgeving.

- De leerlingen ervaren hoe de kenmerken van de digitale wereld een rol spelen in hun keuzes.
- Ze leren dat iemand onbedoeld dader kan worden en dat omstanders niet altijd onschuldig zijn.
- En ze leren wat hun eigen handelingsperspectief is in dit soort situaties.

Met Mijn Cyberrijbewijs vergroot je de digitale weerbaarheid, werk je aan digitale geletterdheid en aan burgerschapsdoelen.

In deze handleiding vind je uitleg over het proces in jouw klas en hoe je dat kan begeleiden.

Voorbereiding en benodigdheden

Elke les duurt 90 minuten en heeft een voorbereiding van ongeveer 20 minuten. Al het uit te printen materiaal staat op www.mijncyberrijbewijs.nl

1. Lees de lerarenhandleiding.
2. Neem de slides van het digibord en het bijbehorende filmmateriaal door.
3. Print de A3 poster voor in de klas (kleur, een per klas)
4. Print de persoonlijke poster (kleur, een per leerling)
5. Print de informatiebrief voor de ouders en/of verzorgers en bijhorende praatplaat (kleur, een per leerling)

Tijdens de les wordt de klas in drie of zes (gelijke) groepen gesplitst. Elke groep bekijkt een ander filmfragment. Vragen over dit fragment worden beantwoord op de bij het fragment behorende lesbrief.

6. Zet voor elke groep een device (tablet, chromebook of computer) klaar. Idealiter in een aparte ruimte.
7. Print voor iedere groep een van de drie lesbrieven. (Kleur, een van de drie opties per groep)

Tip! Leg voor elke leerling een eigen map of insteekhoesje klaar. Hierin kunnen de materialen en notities met inzichten worden bewaard.

De opbouw

Mijn Cyberrijbewijs bestaat uit vijf lessen met ieder een ander onderwerp. Het volgen van de hele reeks zorgt voor het grootste leerresultaat. Mijn Cyberrijbewijs is zo ingericht dat je ook een of een aantal lessen kan geven.

Online Hatespeech

Online Fraude

Doxing

Hacking

Sexting

Uitreiking Certificaat

Voorbereiding per les:
20 minuten

Duur van een les:
90 minuten

De lessenreeks wordt afgesloten met het uitreiken van het Mijn Cyberrijbewijs certificaat. De certificaten zijn te downloaden via de website www.mijncyberrijbewijs.nl

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

Mijn Cyber Rijbewijs

VAN KENNIS, VIA INZICHT, NAAR GEDRAG!

Een lessenreeks over digitale weerbaarheid voor

GROEP 7 EN 8

Vier stappen

De opzet van Mijn Cyberrijbewijs is geïnspireerd op het socratisch gesprek. Een zorgvuldig gesprek waarin je leert je oordeel uit te stellen en je leert je te verplaatsen in anderen. Vanuit verschillende perspectieven kom je samen tot nieuwe kennis. Elke les bestaat uit vier verschillende stappen. Elke stap kenmerkt zich door een vraag.

Stap 1: Wat is er gebeurd?

Stap 2: Wat vinden de hoofdpersonen?

Stap 3: Hoe kon dit gebeuren?

Stap 4: Hoe voorkomen we dat het (opnieuw) gebeurt?

Per stap krijgen de leerlingen meer informatie en verplaatsen ze zich nog beter in de verschillende hoofdpersonen. Samen komen jullie tot inzichten om de vraag bij stap 4 te beantwoorden.

Meer weten? Op de website www.mijncyberrijbewijs.nl vind je:

- Al het lesmateriaal van Mijn Cyberrijbewijs
- De informatiebrief en praatplaat voor ouders en/of verzorgers
- Achtergrondinformatie over Mijn Cyberrijbewijs
- Aanvullend lesmateriaal over digitale weerbaarheid

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

MIJN CYBER RIJBEWIJS

Inleiding onderwerp

ONLINE HATE SPEECH

Deze les gaat over online hate speech. Ter voorbereiding staat op de komende twee pagina's informatie over dit thema gebundeld.

De informatie is opgedeeld in:

- Algemene kennis.
- Uitleg over de achterliggende online mechanismen.
- Handelingsperspectief voor daders, slachtoffers en omstanders.
- Plekken waar je experts kunt vinden en hulp kunt krijgen.

Je kunt deze informatie gebruiken voor:

- Het toelichten van het onderwerp in jouw klas.
- Het begeleiden van de gesprekken die in jouw klas zullen ontstaan.
- Begeleiding en ondersteuning die nodig kan zijn als leerlingen persoonlijke verhalen delen in jouw klas.

Algemene kennis

Wat is het?

- Online hate speech is een online uiting die gericht is op mensen die vanwege specifieke kenmerken tot een bepaalde groep behoren. Voorbeelden van deze specifieke kenmerken zijn: afkomst, religie, seksuele oriëntatie, gender, sekse, fysieke beperking of aandoening.
- Het speelt zich af in de digitale openbare ruimte en het is zichtbaar voor iedereen.
- Het is een vorm van discriminatie.
- De online uiting kan gericht zijn op een persoon maar de boodschap raakt een hele groep. Dit is het verschil met cyberpesten. Bij cyberpesten zijn de pesterijen gericht op één persoon. Online hate speech richt zich specifiek op (gemarginaliseerde) groepen in de samenleving. De identiteit van deze gemeenschap is een essentieel onderdeel van de online haat.
- Er hoeft geen sprake te zijn van een vijandige of agressieve uitspraak, het kan ook verpakt zijn als grapje.

Voorbeelden:

- **Een facebook pagina tegen vrouwelijke politici.**
- **Een instagram account met haatberichten tegen lqbtg+-ers.**
- **Een anonieme racistische recensie bij een restaurant.**

Hoe komt het?

- Online hate speech is een uiting van onverdraagzaamheid ten aanzien van het -in de ogen van de dader- onbekende of ongewenste.
- Online wordt nieuws snel gedeeld. Er zijn veel platformen waar je snel op kunt posten en snel op elkaar kunt reageren.
- Negatief nieuws en negatieve uitingen krijgen meer aandacht dan positief nieuws. Een negatief bericht verspreidt zich daardoor snel.
- Online platformen maken gebruik van algoritmes, deze algoritmes zorgen ervoor dat we in een online bubbel van gelijkgestemden terecht komen. Dit creëert een eenzijdig beeld van de werkelijkheid en kan onverdraagzaamheid versterken. In **dit filmpje** wordt uitgelegd hoe dat precies werkt.

Wat doet het?

Maatschappelijk effect

- Online hate speech creëert een ongewenste cultuur.
- Het houdt een ongewenste cultuur in stand.
- Het zet aan tot geweld en haat.
- Het ontwricht sociale cohesie.

Effect op dader

- Online hate speech wordt bevestigd door onbekenden online. Dit voelt als een bevestiging door *peers*.
- De dader ontleent hieraan legitimatie. Zonder steun van een groep/publiek bestaat het niet.
- Het geeft een gevoel van kracht en macht.
- Het geeft een gevoel van superioriteit.

Effect op slachtoffer

- Online hate speech verpest levens.
- Het zorgt voor angst, onzekerheid en verdriet.
- Er ontstaat een defensieve houding.
- Het zorgt voor terughoudendheid, beperking van handelen (zelfcensuur); de vrijheid van het slachtoffer wordt ingeperkt.

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

Inleiding onderwerp

Achterliggende online mechanismen

Het ervaren en/of doorzien van de mechanismen die online hate speech verergeren:

- **Groeicapaciteit**: Online hate speech groeit snel, door de technologie kan een bericht in korte tijd van een klein naar een heel groot bereik gaan.
- **Bestendiging**: Een uiting kan in korte tijd veel reacties krijgen en is moeilijk te wissen.
- **Escalatie**: Het loopt heel snel uit de hand (door de aard van de technologie), de toon verhardt.
- **Virtuele realiteit**: Online hate speech is niet gericht op een mens, maar op een groep (ontmenselijking). Dit wordt extra gevoed door de anonimiteit online, het verbergen achter een account en een morele mist die online ontstaat.
- **A-synchroniciteit**: Wanneer de tijd tussen een racistische opmerking en een reactie daarop groot is en er dus geen directe feedback komt, kan de dader denken dat zijn opmerking niet veel impact heeft op het slachtoffer (sense of immediacy). Wanneer een reactie te laat komt, kan een dader zelfs denken dat zijn of haar racistische opmerking heel gangbaar en acceptabel is.
- **Alledaagsheid**: Online wordt er snel gereageerd zonder lang na te denken. Er wordt met weinig aandacht gehandeld (bijvoorbeeld tijdens het tv kijken of op de wc).

Handelingsperspectief

Voorkomen dat je dader wordt:

- Vertragen omdat je weet wat het effect is; eerst denken dan doen.

Handelingsperspectief vanuit de rol van slachtoffer:

- Tegenspraak geven.
- Het negeren van de berichten en (blocken van) de afzender.
- Hulp vragen aan mensen die je vertrouwt.

Handelingsperspectief vanuit de rol van omstander:

- Tegenspraak geven.
- Het negeren van de berichten en (blocken van) de afzender.
- Hulp vragen aan mensen die je vertrouwt.

Experts en hulp

Kindertelefoon
www.kindertelefoon.nl tel: **0800-0432**
De kindertelefoon bel je gratis en anoniem. Bellen mag over ieder onderwerp. Bij de kindertelefoon werken goed getrainde vrijwilligers die weten welke organisatie of instantie jou het beste kan helpen als dit nodig is.

Meldpunt Internet Discriminatie
www.mindnederland.nl
Bij MiND doe je melding van online hate speech. MiND zoekt uit of het strafbaar is en doet vervolgens een verzoek bij de beheerder of moderator om het bericht te verwijderen.

Politie
www.politie.nl
Online Hate speech is strafbaar. Via de website van de politie of het telefoonnummer **0900-8844** kun je een melding of aangifte doen.

Meer weten?
Op www.mijncyberrijbewijs.nl staat lesmateriaal van andere aanbieders over online hate speech.

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

MIJN CYBER RIJBEWIJS

Slides

ONLINE HATE SPEECH

Stap 0: Introductie online hate-speech

Tijdsduur: **10** minuten

Inleiding
In deze fase vertel je jouw klas wat jullie gaan doen.

- Waar gaat het over?
- Hoe ziet de activiteit eruit?
- Hoe lang zijn jullie bezig?

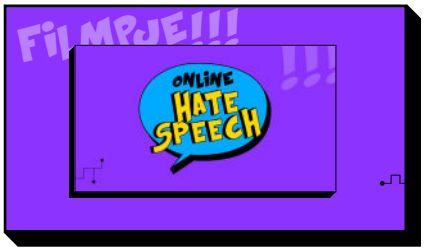

Onderwerp
Deze les gaat over online hate speech. Leg kort uit wat online hate speech is en noem enkele voorbeelden. Geef ook een voorbeeld van offline hate speech, zoals:

Online voorbeelden: Een Facebook pagina tegen vrouwelijke politici, een instagram account met haatberichten tegen lqbtg+-ers, een anonieme racistische recensie bij een restaurant.
Offline voorbeeld: Een klasgenoot pesten omdat hij twee vaders heeft.

Film
Laat de bijbehorende start-film zien en toon deze eventueel een tweede keer.

Gesprek over eigen ervaringen
Naar aanleiding van de film ga je in op eigen ervaringen van de leerlingen.

Zorg dat leerlingen kunnen delen, maar houd ook je proces in de gaten. Werk met uitgestelde aandacht:

- Dat doe je bijvoorbeeld door een leerling die iets wil delen de beurt te geven, maar (nog) niet te reageren. (Je komt er dan later op terug.)
- Of je vraagt leerlingen dat wat ze willen zeggen op te schrijven en aan het einde van de les te delen.

Stap 1: Wat is er gebeurd?

Tijdsduur: **10** minuten

Vraag 1: Wat is hier gebeurd?

In deze fase vormen de leerlingen een beeld over wat er is gebeurd. Bespreek de vragen op de slide en probeer ze alle drie te beantwoorden.

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

Stap 2: Wat vinden de hoofdpersonen?

Tijdsduur: **20** minuten

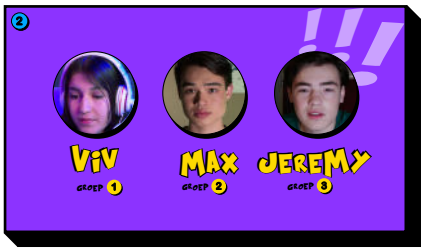
Vraag 2: Wat vinden de hoofdpersonen?

In deze fase onderzoeken de leerlingen de gebeurtenis door in de huid van de hoofdpersonen te kruipen.

Verdeel de klas in drie groepen.

Er zijn 3 films, verdeel de films over de drie groepen.
De groepen bekijken alleen hun eigen film! Zorg dat er tussen de groepen niets uitgewisseld wordt.

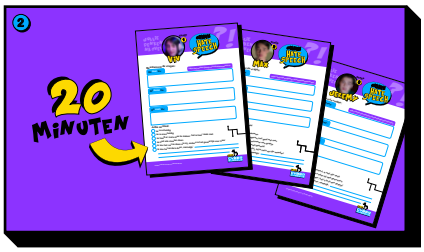
De groepjes maken aantekeningen op de lesbrief van hun hoofdpersoon. Leg uit hoe ze dat aanpakken:

- Beantwoord de drie vragen.
- Formuleer een oordeel over je hoofdpersoon.

Geef aan hoeveel tijd ze hebben: 20 minuten.
Geef aan dat de link van hun filmpje te vinden is op de lesbrief.

Perspectieven bekijken

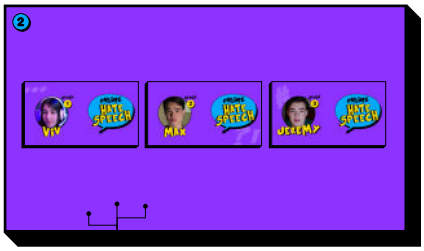
Tijdsduur: **20** minuten

Laat de films één voor één aan de hele klas zien en laat de groepjes na 'hun' film aan het woord.
Laat het groepje, aan de hand van hun lesbrief, vertellen over hun hoofdpersoon.

Begeleid het gesprek:

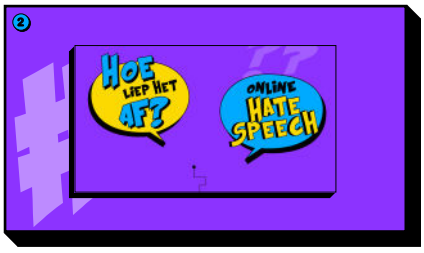
Is jouw klas het eens met het oordeel?
De klas komt erachter dat de waarheid niet altijd zo helder is als het lijkt. Praat met jouw klas over deze inzichten.

- Hoe is het om maar één hoofdpersoon en zijn of haar ervaring mee te kijken?
- Wat verandert er als je de verhalen van de anderen hoofd-personen hebt gezien?
- Wat denken jullie nu over de gebeurtenis in relatie tot de rollen van de hoofdpersonen?

Afloop bekijken

Tijdsduur: **4** minuten

Hoe liep het af? Jouw klas bekijkt de eindfilm waarin dat duidelijk wordt.

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

MIJN CYBER RIJBEWIJS

ONLINE HATE SPEECH

Slides

Stap 3: Hoe kon dit gebeuren?

Tijdsduur: **15** minuten

De leerlingen stemmen op stellingen over online hate speech. Door na te denken over deze stellingen krijgen ze inzicht in de mechanismen die te maken hebben met dit onderwerp. Je kunt zelf bepalen hoeveel stellingen je in de klas wilt behandelen.

Bespreek de stellingen een voor een met elkaar, waarom zijn leerlingen het ermee eens of oneens? Hieronder vindt je bij sommige stellingen aanvullende vragen.

Stelling	Aanvullende vragen
Jeremy wordt beïnvloed door zijn vader, hij kan er niets aan doen.	Waarom vindt Jeremy het moeilijk om er iets aan te doen? Wat kan Jeremy doen?
Viv doet niets, maar zou wel moeten ingrijpen.	Waarom is het moeilijk om in te grijpen? Waarom is het wel goed om in te grijpen?
Het was gewoon een grapje.	Kan een grapje kwetsen? Waarom kan een grapje online hate speech zijn?
In het echt voelen dingen anders dan online.	Waarom voelt het anders? Voelt het voor iedereen anders? Is het dan minder erg?
Zo gaat het nu eenmaal op internet.	Is dat iets goeds? Is dat een excuus?
Haatzaaien is strafbaar. Zowel online als offline.	Wisten jullie dat je aangifte kunt doen?
Je moet je altijd uitspreken tegen onrecht.	Hoe zou jij dat doen? Kan dat ook spannend zijn?

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

Slides

Stap 4: Hoe voorkomen we dat dit gebeurt?

Tijdsduur: **20** minuten

Als online hate speech plaatsvindt, spelen oorzaken en omstandigheden een rol. Met de volgende slides worden aan de hand van vragen een aantal van deze oorzaken en omstandigheden besproken.

Vraag de leerlingen oplossingen te bedenken.
- Wat is er nodig om de oorzaak weg te nemen?
- Wat moet er veranderen zodat dit niet meer gebeurt?

Laat ze voor zichzelf antwoord geven (opschrijven) en bespreek de antwoorden daarna met de klas.

Vul de input van leerlingen (indien nodig) aan met de volgende handelingsperspectieven:
- Vertragen, vraag jezelf wat vaker af, of je het juiste doet. (dader)
- Tegenspreken, als je ziet dat iets gebeurd, zeg er wat van. (omstander)
- Hulp vragen, er is altijd iemand die je kan helpen, deel je situatie (anoniem) met een volwassene. (slachtoffer)

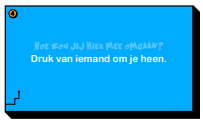
Individuele opdracht:
- Laat de leerlingen op hun persoonlijke poster een inzicht naar aanleiding van deze les opschrijven.
- Een aantal hulpvragen hierbij zijn: Waar ga je op letten? Wat vind je belangrijk? Hoe wil je samen werken? Wat doe je als het jou overkomt?
- Geef aan dat de leerlingen de persoonlijke poster goed moeten bewaren.

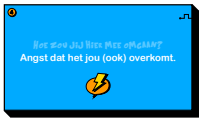
Groepsopdracht:
- Formuleer met de klas een afspraak naar aanleiding van deze les. Hoe voorkomen jullie dat online hate speech in deze klas gebeurt?
- Schrijf deze afspraak op de klassikale Mijn Cyberrijbewijs poster.
- Vraag een aantal leerlingen wat zij op hun persoonlijke poster hebben geschreven.

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.

Dit document is gedownload door () op November 2, 2026.
Mag alleen gekopieerd worden voor gebruik binnen de school van 'gebruiker'. Zie ook de abonnementsvoorwaarden van Leapo.

MIJN CYBER RIJBEWIJS

Slides

ONLINE HATE SPEECH

Afronding

Tijdsduur: **5** minuten

Thuis

Maak de koppeling met de thuis-, leefomgeving van de leerlingen, je kan de leerlingen bijvoorbeeld vragen:

- Denk je dat je ouders, broer/zus opa en oma weten wat online hate speech is?
- Hebben jullie thuis gesprekken over online gedrag?
- Welke regels hebben jullie thuis over online gedrag?

Deel de informatiebrief en praatplaat uit aan de leerlingen en geef aan dat ze deze aan hun ouders en/of verzorgers mogen geven.

Vraag tenslotte of alles gezegd is, zijn er nog kinderen die iets kwijt willen?

Deel als nodig nog een keer de opties voor hulp.

Rond de les af

Kindertelefoon: 0800-0432

Meldpunt Internet Discriminatie: www.mindnederland.nl

Politie: 0900-8844 www.politie.nl

Meer weten? Op de website www.mijncyberrijbewijs.nl vind je:

- Al het lesmateriaal van Mijn Cyberrijbewijs
- De informatiebrief en praatplaat voor ouders en/of verzorgers
- Achtergrondinformatie over Mijn Cyberrijbewijs
- Aanvullend lesmateriaal over digitale weerbaarheid

Een initiatief van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ontwikkeld door FutureNL © 2022 Je mag het materiaal gebruiken, kopiëren en verspreiden, mits het in originele staat is en met naamsvermelding. Wil je het veranderen of erop voortbouwen? Neem dan even contact met ons op. Creative Commons licence: CC BY-NC-ND 4.0.